

Modernizarea ecologică a relației dintre inovația tehnologică și inovația socială: o ipoteză privind consumul ecologic

Filip M. Alexandrescu¹
Institutul de Cercetare a Calității Vieții
Vieții
Drd., University of Toronto

Sursa: Revista Inovația Socială vol.2, nr. 1/2010 (ianuarie-iunie) pp. 1-15

URL stabil: <http://www.inovatiasociala.ro/index.php/jurnal/article/view/...>

Publicată de: Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Revista Inovația Socială este o revistă online creată în cadrul proiectului „Inovația Socială - Factor al dezvoltării socio-economice”, proiect coordonat de Prof.dr. Cătălin Zamfir în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții. Această revistă utilizează politica liberului acces la conținut, pornind de la principiul conform căruia cercetarea deschisă publicului sporește schimbul global de cunoaștere. Inovația socială este o revistă electronică pe care cititorii o pot urmări pe măsură ce este scrisă și pe care o pot scrie ei înșiși. Revista va avea o apariție bianuală, dar fără a avea o dată de apariție, ci un interval în care este scrisă. Astfel, în lunile ianuarie-iunie 2009 va fi scris primul număr. În perioada respectivă, pe platforma online vor fi publicate în timp real contribuțiile și dialogurile generate între cititori și contribuitori.

Prin accesarea articolelor din arhiva Revistei Inovația Socială indicați acceptarea termenilor și condițiilor de utilizare care sunt disponibile la adresa <http://www.inovatiasociala.ro/> care indică, în parte, faptul că puteți utiliza copiile articolelor doar pentru utilizare personală, necomercială. Vă rugăm să contactați redacția pentru alte tipuri de utilizare la adresa **Error! Reference source not found.**

Orice copie a materialelor din Revista Inovația Socială trebuie să conțină aceeași notă de drepturi legale, așa cum apar acestea pe ecran sau tipărite.

¹ filip.alexand@gmail.com

Modernizarea ecologică ca relație dintre inovația tehnologică și inovația socială: o ipoteză privind consumul ecologic

Filip M. Alexandrescu

Rezumat:

Acest articol pune problema relației dintre inovația socială și inovația tehnologică în domeniul protecției mediului înconjurător. Întrebarea teoretică mai generală este dacă unele inovații sociale pot fi interpretate ca răspunsuri la inovațiile tehnologice și economice anterioare și, mai precis, la efectele negative ale acestora. Cu alte cuvinte, inovația socială poate avea o funcție corectivă în raport cu procesele din domeniul tehnic și economic care s-au dovedit, în timp, a avea efecte sociale negative. Consumul ecologic (sau „verde”), considerat ca o formă de consum care să reducă riscurile toxinelor din mediu asupra propriului organism, poate fi văzut ca un răspuns social inovator față de problema efectelor mediului asupra sănătății.

Cuvinte cheie: inovație economică și tehnologică, inovație socială, consum ecologic.

Abstract:

This article deals with the relationship between social and technological innovations in the area of environmental protection. The theoretical question is whether some social innovations can be interpreted as innovative responses to former technological and economic innovations, especially to the deleterious effects of the latter. In other words, social innovation can be seen as having a corrective function in relation to those economic and technical processes which have yielded, over time, negative social outcomes. Green consumption, conceived as a form of consumption aimed at preventing the effects of environmental toxins on one's body, can be seen as a innovative response to the problems of environmental health.

Keywords: Economical and technological innovation, social innovation, green consumption.

Deși poate părea surprinzător, termenul de „inovație” nu face parte din vocabularul standard al sociologiei, cel puțin în spațiul anglo-saxon. Un număr de 11 enciclopedii și dicționare dedicate sociologiei sau științelor sociale, publicate începând cu anul 2000 la edituri de prestigiu (Blackwell, Cambridge, Routledge, Oxford), nu menționează termenul de inovație (pentru detalii vezi anexa 1). O excepție notabilă este *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences* (Smelser și Baltes, 2001), cea mai cuprinzătoare enciclopedie publicată până în prezent în științele sociale².

² *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences* (2001) constă din 26 volume și 4000 de articole, însumând aproape 17.000 de pagini.

În această ultimă lucrare de referință, inovația este abordată în trei articole: „Economia inovației și schimbărilor tehnologice” (Scherer, 2001), „Inovația în organizații” (Rura-Polley, 2001) și „Teoria inovației” (Rogers, 2001). În măsura în care este discutată, inovația tinde să fie abordată exclusiv din perspectivă tehnologică sau economică. Acest lucru nu este de mirare, dat fiind faptul că inovația este un concept consacrat în științele economice, cu o tradiție de aproape un secol în gândirea economică. În *The Theory of Economic Development*, Schumpeter (1934[1912]) definește inovația ca „noi combinații” de resurse existente care au ca rezultat introducerea unei noi funcții de producție – o schimbare în setul de posibilități care stabilesc ce poate fi produs și cum (Fagerberg 2006; Nelson 1968). Inovația este, așadar, o noutate care poate fi transpusă într-un proces de producție. Această accepțiune a termenului s-a menținut de-a lungul timpului și se regăsește în literatura contemporană.

De exemplu, Rogers (2001) afirmă că, din cele aproximativ 5000 de studii întreprinse asupra proceselor de difuziune a inovațiilor, cea mai mare parte vizează inovațiile tehnologice. Alți cercetători (Makeyenko și alții 1998) confirmă constatarea că înțelesul cel mai răspândit al acestui termen este de inovație tehnologică.

Aceste observații confirmă concluziile cercetătorilor români care au început să se dedice analizei domeniului puțin explorat al inovației sociale (Matei 2009; Zamfir 2009³). Zamfir observă că termenul general de inovație există și în limbajul natural, dar că sensul acestuia este marcat de cazul particular al inovației din domeniul tehnicii și științei (Zamfir 2009: 1). Soluția propusă de autorii români este de a descoperi specificitatea inovației sociale în raport cu cea economică și tehnico-științifică. Analizând sistematic diferitele conceptualizări privind inovația, Matei (2009: 91) propune următoarea definiție a inovației sociale: „inovația socială este o soluție structural nouă la o problemă socială, soluție care produce o schimbare socială în sensul unei îmbunătățiri a situației existente și a unei creșteri a calității vieții pentru grupuri de indivizi, comunități și societate în ansamblu, soluție care a fost difuzată și adoptată”.

Cadrul conceptual

Acest articol se bazează pe definiția de mai sus dar nu își propune să contribuie la căutarea specificului inovației sociale ca atare. Scopul lui este, mai degrabă, să analizeze relația dintre inovația socială și cea tehnologică într-un caz particular și anume în cel al protecției mediului înconjurător. Argumentul meu este că, în spatele acestei expresii aparent banale, „protecția mediului”, se află o relație complexă și în parte contradictorie între cele două forme de inovație. Este de observat că, beneficiind de pe urma clarificărilor conceptuale din revista *Inovația socială* (Zamfir, 2009; Matei, 2009), autorul presupune de la bun început că există inovații sociale, care se deosebesc de cele economice sau tehnologice. Mai mult însă, atenția trebuie îndreptată asupra situațiilor în care inovația socială mediază efectele negative ale unor inovații tehnologice, stimulând alte inovații tehnologice. Ceea ce este important, din perspectiva acestei abordări, este *relația dinamică* dintre inovația socială și cea tehnologică și științifică în general.

În cadrul conceptual propus de cei doi cercetători, se afirmă că inovația socială este un răspuns la o problemă socială. Ce se întâmplă însă dacă problema socială a fost generată, la rândul ei, de inovații tehnologice sau economice anterioare? Mai mult, cum poate rezolva inovația socială o problemă

³ La aceste articole trebuie adăugat un număr al revistei *Calitatea Vieții* (nr. 1/2 2009), dedicat inovației sociale.

tehnologică sau, mai corect spus, consecințele sociale ale unei tehnologii care a fost, cu un timp în urmă, o inovație tehnologică de succes care s-a difuzat în toată lumea (de exemplu, automobilul)? Poate inovația socială să devină un catalizator al inovațiilor tehnologice care să rezolve problemele create de vechile tehnologii care nu mai sunt acceptabile din punct de vedere social? Propunem un studiu de caz privind influența consumatorilor asupra ecologizării produselor de consum.

Aceste întrebări au menirea să stimuleze o abordare a relațiilor dintre diferitele forme de inovație, mai degrabă decât căutarea elementelor comune sau diferite dintre inovația științifică, tehnologică, economică și socială. Nu toate domeniile vieții sociale se pretează însă, în egală măsură, unei astfel de abordări. Sunt vizate, în special, cele care au o legătură strânsă cu sferile științei și tehnologiei, sau ale diviziunii sociale a muncii (înțelesă în sens larg)⁴. Din acest punct de vedere, abordarea relațională a inovației nu este menită să se substituie cadrului conceptual oferit de Zamfir și Matei ci să atragă atenția asupra interdependențelor dintre diversele forme de inovație într-un context precis delimitat.

Criza ecologică și ecologismul ca răspuns inovator

Faptul că problemele de mediu sunt *reale, presante și grave* pentru omenire nu mai poate fi pus la îndoială în ziua de astăzi de nici un om de știință onest. Dar acest lucru nu a fost evident dintotdeauna. De exemplu, în 1960, o organizație de mediu din SUA a organizat o „săptămână a aerului curat”, dar acest eveniment s-a bucurat de un interes foarte scăzut din partea publicului (Hannigan 1995: 24). A fost necesar efortul multor oameni de știință – printre cei mai celebri numărându-se Rachel Carson, Barry Commoner, Paul Ehrlich ș.a. – care și-au asumat rolul de critici sociali ai tehnologiilor poluante. În decursul deceniilor al șaptelea și al optulea din secolul trecut, preocuparea pentru *noua* problemă a mediului a început să se difuzeze din ce în ce mai mult în societățile industrializate. Mai mult chiar, a luat și formă instituțională prin legiferarea unor măsuri de protecție a mediului (de exemplu “Clean Air Act”, “Clean Water Act” și “Endangered Species Act” în Statele Unite) și înființarea agenției de protecție a mediului Environmental Protection Agency (EPA)⁵. Instituționalizarea protecției mediului a urmat o traiectorie asemănătoare și în Europa de Vest. *Ecologismul*, ca sistem de valori, ca mișcare socială și ca orientare politică reprezintă, fără doar și poate, o inovație socială care a marcat istoria Vestului în secolul al XX-lea.

Însăși sociologia a trecut printr-o veritabilă revoluție intelectuală în anii `70, încercând să identifice *în ce constau* noile probleme așa-numite „de mediu” (Catton și Dunlap 1978). Parafrazându-l pe Newton, în istoria sociologiei clasice nu s-au găsit prea mulți „umeri” pe care să ne putem urca pentru a scruta relațiile din ce în ce mai tensionate dintre societate și mediu. De aceea, înainte de a învăța cum să abordeze această nouă categorie de probleme, care la prima vedere nici nu păreau a fi de natură socială, a fost necesar ca sociologii să regândească unele dintre distincțiile de bază din istoria disciplinei.

⁴ Acestora le corespund următoarele subdiscipline academice: sociologia mediului, sociologia IT, sociologia muncii și organizațiilor etc.

⁵ <http://www.earthday.net/node/77>

În primul rând, mediul natural nu se află în afara societății, într-un spațiu aparte, separat de viața socială. Societatea face parte din mediu măcar prin simplul fapt că indivizii umani sunt entități biologice, supuse unor legități (fizice, chimice, biologice) de care nu se pot elibera. În același timp însă, mediul face parte din societate. Mediul este construit, modificat, exploatat, protejat, reprezentat și dezbătut în permanență printr-o multitudine de practici sociale. Chiar și cele mai îndepărtate și sălbatic zone de pe Terra nu pot rămâne în această stare decât dacă sunt definite, printr-o intervenție politică activă, drept „arii protejate”, „parcuri naționale” etc. Din acest punct de vedere, modul strict în care a fost aplicată regula de bază a sociologiei Durkheimiene – aceea de a explica faptele sociale numai prin referire la alte fapte sociale – trebuie lărgit pentru a include factori ecologici, climaterici, biologici etc. (Catton și Dunlap 1978: 44).

În al doilea rând, așa-numitele „probleme de mediu” nu sunt problemele mediului în sine, ci sunt de fapt problemele societății industriale atunci când aceasta, în procesul de dezvoltare „spontană” (Zamfir 2006a: 11), atinge și depășește limitele ecosistemului terestru. Dacă mediul „are probleme”, aceasta înseamnă că sănătatea oamenilor, sursele lor de hrană și apă, calitatea aerului pe care îl respiră etc. au de suferit. De exemplu, în perioada anilor 1950 – 1960, mulți americani considerau că „poluarea aerului reprezintă parfumul prosperității” (Earth Day Network). În timp însă, acest „parfum” a început să devină din ce în ce mai supărător, înecând orașele mari în smog și creând o mulțime de probleme sociale și economice (Duncan 1982).

În al treilea rând, și acest lucru este deosebit de important din perspectiva inovației sociale, sociologia poate să aducă o contribuție decisivă pe calea rezolvării problemelor societății industriale în relațiile ei cu mediul natural. Deși aparent problemele ecologice țin de domeniul științelor naturii și necesită soluții tehnologice, este evident că, atât cauzele degradării mediului, cât și efectele ei sunt, în ultimă instanță, strâns legate de un anumit tip de organizare economică și tehnologică, socială și politică.

Din acest motiv nu este de mirare că sociologia mediului a apărut ca o inovație socială menită nu numai să „introducă mediul natural în sociologie” cât și să ofere legitimitate academică mișcărilor de mediu din anii '70. Această inovație, ca și aceea mai generală a ecologismului, nu corespunde întrutotul definiției de mai sus (Matei 2009), ci presupune o viziune mai largă asupra relațiilor dintre inovația socială și cea tehnologică și economică. Așa cum am ilustrat mai sus, în cazul sociologiei mediului, înainte de a oferi o „soluție structural nouă la o problemă socială”, ecologismul a trebuit să definească mai întâi o *problemă* structural nouă. Problema era degradarea mediului natural ca urmare a industrializării și urbanizării/ suburbanizării societăților avansate tehnologic. Faptul că această problemă este și o problemă socială a fost recunoscut încă de la început și este reflectat în titluri precum *The Population Bomb* (Ehrlich) sau *Overshoot: The Ecological Basis of Revolutionary Change* (Catton)⁶. În același fel, unul dintre primele studii empirice din sociologia mediului s-a bazat pe o analiză a efectelor poluării aerului asupra populației sărace din centrele urbane ale Americii (Burch 1976).

O dată identificată problema însă, rezolvarea ei nu s-a limitat la o singură inovație socială. De fapt, s-ar putea spune că au apărut o serie întreagă de idei și practici privind rezolvarea unei crize cu care, după toate aparențele, omenirea nu se mai confruntase: criza ecologică. Nu este locul aici să detaliez diversele soluții – ideologice și practice – oferite dar este utilă o distincție între o versiune radicală și una moderată a ecologismului. Versiunea radicală, asociată cu „ecologia profundă” (deep ecology a lui Arne Naes) propune o interpretare politică radicală conform căreia direcția societății moderne,

⁶ Cu toate acestea, aspectul social al problemelor de mediu s-a redus adesea doar la „vina” umanității pentru distrugerea ecosistemului terestru care îi asigură existența.

profund antropocentrică, este fundamental greșită deoarece distruge ireversibil echilibrul ecosistemului terestru. Din acest motiv, trebuie înlocuită cu o nouă *Weltanschauung*, în centrul cărei se află valori eco-centrice iar omul își pierde statutul de măsură a tuturor lucrurilor și ființelor din ecosistem. Hay (1988: 22) definește ecocentrismul în următorul fel: “a belief that moral standing inheres in the non-human world, and that, conversely, the fate of other species is not to be arranged to suit the comfort and convenience of species *homo sapiens*”.

Ecologismul moderat sau modernizarea ecologică

Versiunea moderată, aceea care ne interesează mai mult în acest context, pornește de la o premiză complet diferită. Argumentul de bază este că, deși tehnologia pusă în slujba societății industriale poate fi considerată drept vinovatul principal pentru criza ecologică, ceea ce trebuie făcut nu este renunțarea la tehnologie. Huber propune calea superindustrializării – avem nevoie de mai multă tehnologie mai degrabă decât de mai puțină. Este vorba de o tehnologie mai eficientă care să permită o reorientare de la maximizarea out-put-ului la optimizarea sa (Huber). În acest fel, modernizarea ecologică se definește ca “inovație preventivă în sistemele de producție (processe și produse) care creează simultan beneficii ecologice și economice” (Milanez și Bührs 2007: 565).

Această versiune a modernizării ecologice pune accentul pe inovația tehnologică – sugestiv surprins în imaginea „omidei hidoase care se transformă într-un fluture minunat” (Huber citat în Andersen 2002: 1395), adică a fabricilor negre și poluante care sunt înlocuite de instalații curate, albe, care par a nu deranja mediul în nici un fel (a se vedea imaginea 1). La fel de sugestivă este, de exemplu, transformarea logo-ului corporației BP, din „British Petroleum” în „Beyond Petroleum”. Dincolo de tentativele de „cosmetizare verde” care ar putea fi bănuite în astfel de inițiative, este clară tendința de a îmbunătăți procesele tehnologice pentru a le face mai puțin poluante.

Imaginea 1. Instalația de procesare a minereurilor aurifere de la Kittila, Finlanda (sus), poate fi văzută ca exemplu de modernizare ecologică, în comparație cu instalațiile vechi și poluante de la Roșia Montană, România (jos). Sursa: Evenimentul Zilei și RMGC.

Implicit în această versiune a teoriei modernizării ecologice este un determinism tehnologic (Andersen 2002) care ascunde faptul că transformările tehnologice își au rădăcinile în schimbările

sociale produse de ecologism. Noile tehnologii orientate spre optimizarea output-ului nu sunt, așadar, simple inovații produse în sistemul de producție ci mai degrabă rezultatul unei serii întregi de schimbări în: sensibilitatea publicului față de problemele de poluare, în acțiunile concertate și sistematice ale organizațiilor ecologiste, în reglementările impuse de statele industrializate începând cu anii '70 și apoi difuzate în întreaga lume.

În fapt, Milanez și Bührs (2007) discută, în afara versiunii tehnocentrice a modernizării ecologice încă trei abordări ce scot în evidență, în diferite moduri, relațiile dintre inovația tehnologică și cea socială, în general. Prima perspectivă se bazează pe ideea că restructurarea economiilor industriale nu trebuie să se facă exclusiv de sus în jos, prin reglementări de tip „coordonare și control” din partea statului, ci și prin reglementări voluntare, inițiate prin intermediul pieței. Această orientare rezonază cu spiritul timpului în care a fost lansată, și anume Europa anilor '80, care trecea printr-o perioadă de de-reglementare în care responsabilitățile pentru bunăstarea socială erau transferate către organizații și actori privați.

A doua perspectivă este chiar mai interesantă din punctul de vedere al inovației sociale. Punând accentul asupra schimbărilor de atitudine și de comportament, această perspectivă „socială” asupra modernizării ecologice afirmă că, dacă o cer consumatorii, piața va deveni mai dispusă să ofere produse ecologice, adică produse cu un impact mai redus asupra mediului. Milanez și Bührs (2007: 570) afirmă că „schimbările în preferințele de consum motivează companiile să dezvolte produse și practici mai ecologice cu scopul de a obține un avantaj competitiv”.

Cea de-a treia perspectivă are în vedere decuplarea relativă dintre creșterea economică (măsurată, de exemplu, ca PIB/locuitor) și emiterea de substanțe poluante. Societățile care au început să urmeze calea modernizării ecologice, au reușit să decupleze cele două aspecte, astfel încât să poată continua creșterea fără a adânci impactul mediului înconjurător.

În cele ce urmează mă voi concentra asupra celei de-a doua perspective. În cadrul acestui articol mă voi limita la a pune niște întrebări specifice despre modul în care consumatorii din România ar putea stimula o modernizare ecologică a produselor de consum (alimentar și nealimentar) și a procedurilor de fabricație, cu scopul de a limita riscurile ecologice asupra sănătății.

Ecologizarea consumului: nu pentru mediul exterior ci pentru cel „interior”

Din punct de vedere practic, puțini sunt cei care se îndoiesc de faptul că societatea modernă, în special în spațiul Vest-european, este marcată de influența crescândă a problemelor de mediu. Riscurile ecologice încep să își lase amprenta din ce în ce mai puternic asupra dezvoltării sociale (Alexandrescu 2007). Problemele de sănătate ale populației, degradarea infrastructurii urbane, scăderea potențialului turistic al orașelor și diminuarea calității vieții populației sunt doar câteva dintre efectele pe care poluarea aerului le are asupra societății moderne, în special în mediul urban.

La nivel teoretic, sociologii folosesc conceptul de societate a riscului pentru a desemna aceste influențe (Beck 1986). O societate a riscului nu este pur și simplu o societate care este expusă unor riscuri mai mari sau mai grave decât societățile din alte epoci. Dimpotrivă, ea poate fi chiar mai „sigură” prin faptul că speranța de viață a membrilor săi, sau calitatea vieții lor, este mai ridicată decât în trecut. O societate a riscului este numită astfel deoarece dezvoltarea economică și tehnologică care caracterizează epoca modernă au adus cu sine capacitatea acestui tip de societate

de a-și submina, pe termen lung, baza propriei existențe. Pe scurt, o societate a riscului este una în care cunoașterea și prevenirea riscurilor a devenit unul dintre principiile de organizare a vieții sociale. Mai mult, această cunoaștere și măsurile luate pentru limitare riscurilor devin o sursă de inovație socială, o inovație socială ce s-ar putea numi *corectivă*.

Dacă în Europa de Vest și în America preocuparea pentru problematica sociologică a riscurilor de mediu este relativ bine dezvoltată de câteva decenii (de ex. Dunlap și Catton 1979), în Estul continentului și în special în România, cunoașterea științifică se află într-o fază incipientă (contribuții recente includ Stănculescu și Marin 2008, Nistor 2008 și Alexandrescu 2008). Din punct de vedere empiric există, așadar, un gol de cunoaștere pe care această cercetare, privind consumul ecologic sau „verde”, își propune să îl acopere. Ne propunem să investigăm o mare varietate de comportamente care pot fi considerate ca elemente ale unui consum ecologic și care sunt specifice contextului Est-european.

Propunând studierea consumului ecologic și a efectelor sale asupra proceselor de inovație ecologică urmărim să contribuim la elucidarea rolului pe care schimbările în atitudinile și comportamentele consumatorilor îl au în protecția mediului. Pentru a conceptualiza această problemă de cercetare este necesar să îmbinăm contribuțiile teoretice a trei orientări distincte din sociologie, și anume studiul calității vieții și două teorii influente din sociologia mediului, mai precis teoria societății riscului și aceea a modernizării ecologice. Înainte de a prezenta nivelul actual de cunoaștere din perspectiva acestor trei orientări teoretice, este important de subliniat potențialul inovator al unei astfel de abordări. Potrivit sociologului Mattei Dogan (1989), ideile inovatoare din științele sociale iau naștere adesea la „marginea” disciplinelor consacrate, acolo unde două sau mai multe sub-discipline se întâlnesc și formează așa-numitele domenii hibride (Dogan și Pahre 1997). Abordarea teoretică propusă este un astfel de hibrid original, a cărui valoare euristică vine din faptul că încercă să răspundă unei probleme de cercetare – și anume influența consumului ecologic asupra producției de bunuri de larg consum – mobilizând resursele teoretice a trei abordări distincte.

Punctul de plecare al abordării propuse îl reprezintă studiul calității vieții, de la care împrumutăm ideea și definiția consumului ca stil de viață. Prin stil de viață ecologic înțelegem o strategie de viață pe care individul o alege în vederea protejării mediului intern (adică a propriei sănătăți) în fața influențelor negative venite din mediul extern (cf. Zamfir 1993: 615). Folosind o definiție operațională, stilul de viață ecologic include totalitatea cunoștințelor, atitudinilor și practicilor pe care le manifestă indivizii și care au ca intenție sau ca efect protecția sănătății. Pe de altă parte, teoria societății riscului sugerează ideea că membrii societăților industrializate sunt din ce în ce mai atenți și preocupați de modul în care riscurile ecologice le afectează calitatea vieții. Din acest punct de vedere, stilul de viață ecologic poate fi conceptualizat prin prisma unor strategii de evitare a riscurilor. Îmbinând contribuțiile celor două domenii obținem o perspectivă mai cuprinzătoare asupra stilurilor de viață ecologice ca forme de protejare a mediului extern (natura, în sensul convențional al termenului) și intern (propriul organism).

Cercetările din domeniul calității vieții au scos în evidență faptul că stilul de viață este o componentă esențială a calității vieții unui individ, indiferent de situația sa materială. Cercetările recente ale economistului britanic Layard (2006) au confirmat concluziile sociologilor. De exemplu, Layard a arătat că legătura statistică dintre venitul mediu și gradul mediu de fericire sau satisfacție cu viața este firavă. Cu alte cuvinte, calitatea subiectivă a vieții unui individ nu este determinată în mod strict de calitatea obiectivă a vieții sale. Factorii sociali și culturali, inclusiv stilurile de viață ecologice au, așadar, un rol important de jucat în calitatea totală a vieții unui individ (Zamfir 1992).

Stilurile de viață ecologice, sau elemente ale unor astfel de stiluri, sunt adoptate ca parte a unei mari varietăți de strategii de viață. Pe de o parte se situează așa-numitele stiluri de viață postmoderne

caracterizate printr-o bunăstare materială relativ ridicată care permite satisfacerea unor nevoi superioare, de afirmare și exprimare a sinelui sau a unor valori universal-umane (libertate, egalitate etc.). Inglehart (1997) este unul dintre cei mai cunoscuți teoreticieni ai acestei teorii a valorilor post-materialiste. Cercetări recente au arătat că, într-adevăr, stilurile de viață postmoderne se află în legătură cu un nivel ridicat de preocupare și implicare în protejarea mediului natural (Haanpää 2007). Pe de altă parte, modul de viață al indivizilor foarte săraci din Lumea a Treia are un impact foarte limitat asupra mediului, date fiind cantitățile de resurse naturale foarte reduse pe care aceștia le consumă (Bell 2009). În cazul acestor indivizi, stilul de viață ecologic se vedește mai ales în efectele sale mai degrabă decât în intenționalitate. Din acest motiv este mai potrivit ca acest stil de viață să fie numit cvasi-ecologic.

Între aceste două extreme se situează o varietate de stiluri de viață și de consum care sunt, într-o măsură mai mică sau mai mare, ecologice sau sustenabile. Acesta este și unul dintre motivele pentru care propunem această abordare integrativă (stil de viață – risc – modernizare ecologică) în explorarea stilurilor de viață ecologice. Considerăm a fi element al unui stil de viață ecologică orice comportament (cunoștință, atitudine sau practică) care este orientat în mod conștient spre menținerea/protejarea mediului intern sau extern și care nu este legat explicit de supraviețuirea economică a individului. Dacă ne-am limita doar la cei care adoptă stiluri de viață verzi ca urmare a unor orientări de valoare postmaterialiste în România, probabil că am obține o imagine foarte limitată, și din acest motiv distorsionată, asupra prevalenței acestui fenomen în cele două societăți.

Din punct de vedere istoric, apariția calității vieții ca preocupare a societăților occidentale a izvorât din aceeași sursă cu aceea a societății riscului și anume criza de sens uman a civilizației consumului (Zamfir 2002: 12). Dacă până în prezent stilurile de viață ecologice au fost abordate ca un efect al unui mod de trai postmaterialist, este important să întrebăm dacă săgeata cauzalității nu ar putea fi inversată. Ar putea un stil de viață ecologic să contribuie direct la creșterea calității vieții membrilor societății atât în sens subiectiv cât și în sens obiectiv? Această problemă se pune cu atât mai acut într-o societate a riscului, în care calitatea vieții indivizilor tinde să fie subminată din ce în ce mai mult de însăși progresele tehnologice și economice care caracterizează societatea modernă.

De la începuturile sale, abordarea sociologică a riscurilor ecologice a atras atenția cercetătorilor asupra faptului că poluarea mediului afectează sănătatea și, mai general, calitatea vieții oamenilor (Beck 1986). În țările industrializate este acceptat faptul că există o legătură între poluarea aerului, a apei și a alimentelor și acumularea toxinelor în organismul uman, atât în forurile științifice (Boswell-Penc 2006) cât și în discursul politic (Fischer 2006). Într-o formulare elocventă, Altman et al. afirmă că „poluarea pătrunde în casă și îți intră pe sub piele”. În aceste condiții, nu trebuie ca un individ să îmbrățișeze neapărat valori postmaterialiste pentru a fi îngrijorat de faptul că poluarea mediului extern se răsfârge asupra mediului intern al propriului organism. Un exemplu din România întărește această concluzie.

În raportul de cercetare "Atitudinea cetățenilor europeni cu privire la mediul înconjurător" (2008), 32% din respondenții români (și 36% din cei europeni) s-au declarat preocupați de „impactul chimicalelor utilizate în produse asupra sănătății noastre”. De asemenea, 23% dintre români și 27% dintre europeni sunt preocupați de „poluarea în agricultură (utilizarea pesticidelor, a fertilizanților etc.)” (Special Eurobarometer 295, 2008).

Avansăm ipoteza că stilurile de viață ecologice – prin intermediul consumului - pot contribui la adoptarea mai rapidă și într-un grad mai ridicat a unor procedee de fabricație și, în final, a unor produse – care să reducă cantitatea de toxine din organism. Dacă este privit ca un efect al calității vieții, stilul de viață ecologic și consumul ecologic pe care îl presupune, pot fi considerate ca un vehicul al modernizării ecologice a societății (Spaargaren and Van Vliet 2000; Carolan 2004). Există

premize favorabile ca procesul de creștere a consumului ecologic să stimuleze, la rândul său, producția unor bunuri și servicii ecologice, contribuind astfel la dezvoltarea durabilă a societății.

Bibliografie

Alexandrescu, Filip M. (2007), „Dezvoltare socială și riscuri ecologice.” Pp. 178 – 185 în *Enciclopedia dezvoltării sociale*, coordonată de Cătălin Zamfir și Simona Stănescu. Iași: Polirom.

Alexandrescu, Filip M. (2008), „Sociologia mediului ca formă de marginalitate creatoare. O privire asupra teoriilor sale de la „limitele creșterii” la societatea riscului.” *Sociologie Românească* vol. VI (3 – 4): 74 – 86.

Altman, Rebecca Gasior, Rachel Morello-Frosch, Julia Green Brody, Ruthann Rudel, Phil Brown și Mara Averick (2008), “Pollution Comes Home and Gets Personal: Women’s Experience of Household Chemical Exposure.” *Journal of Health and Social Behavior* 49: 417–435.

Beck, Ulrich (1986), *Risikogesellschaft: Auf dem Weg in eine andere Moderne* [*Risk Society: Towards a New Modernity*], Suhrkamp, Frankfurt am Main.

Bell, Michael M. (2009), *An Invitation to Environmental Sociology*, Pine Forge Press, Los Angeles, London.

Boswell-Penc, Maia (2006), *Tainted Milk: Breastmilk, Feminisms, and the Politics of Environmental Degradation*. State University of New York Press, Albany, NY.

Burch, William. The Peregrine Falcon and the Urban Poor: Some Sociological Interrelations, în Richerson, Peter J. și McEvoy, James (coord.), *Human Ecology: An Environmental Approach*, North Scituate, Mass., Duxbury Press, 1976, Pp. 308 - 316.

Carolan, Michael S. (2004), “Ecological Modernization Theory: What About Consumption?” *Society & Natural Resources*, 17(3): 247 – 260.

Dogan, Mattei. (1989), „Hybrid Fields in the Social Sciences.” *International Social Science Journal* 41: 457 – 470.

Dogan, Mattei și Robert Pahre. (1997), *Noile științe sociale: interpenetrarea disciplinelor*. București: Alternative.

Duncan, Otis D. 1982 [1961]. "From Social System to Ecosystem." Pp. 123 – 128 in *Urban Patterns: Studies in Human Ecology*, edited by George A. Theodorson. University Park; London: The Pennsylvania State University Press.

Dunlap, Riley E. and Catton, William R. (1979), "Environmental Sociology", *Annual Review of Sociology* 5: 243–73.

Earth Day Network, „History of Earth Day”, disponibil pe <http://www.earthday.net/resources/history.aspx>.

European Commission. 2008. "Special Eurobarometer 295: Attitudes of European citizens towards the environment." Disponibil la: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_295_en.pdf

Fagerberg, J., Innovation: A Guide to the Literature, în Fagerberg, J., Mowery, D. C. și Nelson, R. R. (coord.), *The Oxford Handbook of Innovation*, Oxford, Oxford University Press, 2006, pp. 1 - 26.

Fischer, Douglas (2006), "State to Trace Toxins from Streams to Veins." *The Oakland Tribune*. September 29, 2006.

Haanpää, Leena (2007), "Consumers' green commitment: indication of a postmodern lifestyle?", *International Journal of Consumer Studies*, vol. 31, pp. 478–486.

Hay, P R. 1988. Ecological Values and Western political Traditions: From Anarchism to Fascism *Politics* 8 (2), 22-29

Huber, Joseph. (nedatat) "The ecological modernization of production and consumption I: the productivist perspective."

Inglehart, Ronald (1997), *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton University Press, Princeton, NJ.

Kavanová, Klára. 2007. "Environmental Migration in Belarus." *Conference presentation Migration and Development, Ostrava, September 4-5th, 2007*

Layard, Richard. (2006), "Happiness and Public Policy: A Challenge to the Profession." *The Economic Journal*, 116 (March), C24–C33.

"innovation" *A Dictionary of Geography*. Susan Mayhew. Oxford University Press, 2004. *Oxford Reference Online*. Oxford University Press. University of Toronto Libraries. 10 December 2008 <<http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t15.e1670>>

Matei, Aura. 2009. „Inovația socială – o hartă tematică”. *Inovația socială* 2/2009.

Makeyenko (1145 – 1148) în *International Encyclopaedia of Public Policy and Administration* (editată de Jay M. Shafriz, 1998)

Milanez, Bruno și Ton Bührs. 2007. Marrying Strands of Ecological Modernisation: A Proposed Framework *Environmental Politics*, Vol. 16, No. 4, 565 – 583, August 2007

Mol, Arthur P. J. și Sonnenfeld, David A. (2000), "Ecological modernization around the world: An introduction", *Environmental Politics* 9(1): 1 – 14.

Nelson, Richard H. 1968 "Innovation" *International Encyclopedia of the Social Sciences*, vol. 7: 339 – 345

Nistor, Laura. (2008), „Sociologie și mediu. Perspective integrative.” *Sociologie Românească* VI (2): 81 – 99.

Pohoryles, Ronald J.(2007)'SUSTAINABLE DEVELOPMENT, INNOVATION AND DEMOCRACY', *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 20:3, 183 – 190

Ritzer, George (Ed). *Blackwell Encyclopedia of Sociology*. Blackwell Publishing, 2007. Blackwell Reference Online. 11 December 2008 <http://www.blackwellreference.com/subscriber/book?id=g9781405124331_9781405124331>

Rogers, E. M. 2001. "Innovation, Theory of" Pp. 7540 – 7543 în *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, editată de N. J. Smelser P. B. Baltes. Amsterdam, New York: Elsevier.

Spaargaren, Gert și Van Vliet, Bas (2000), "Lifestyles, consumption and the environment: The ecological modernization of domestic consumption", *Environmental Politics* 9(1): 50 – 76.

Stănculescu, Manuela S. și Monica Marin. 2008. Barometrul verde: Raport de cercetare. Bucuresti, Terra Millennium III, Alma-Ro și Institutul de Cercetare a Calitatății Vieții. Disponibil la:

terraiii.ngo.ro/date/b2d1f2f8f1bb3ec1206dd2e29da29cba/Barometrul_Verde.pdf

Zamfir, Cătălin (1992), „Determinanti ai calității vieții”, în *Calitatea vietii*, an 3, nr. 3-4, 1992, p. 219-230.

Zamfir, Cătălin (1993), „Stil de viață”, în *Dicționar de sociologie* (coord. Lazăr Vlăsceanu și Cătălin Zamfir). Ed. Babel, pp. 615 – 616.

Zamfir, Cătălin (2002), „Evoluția tematicii calității vietii: o analiză sociologică”, în *Calitatea vietii în România* (coord. Ioan Mărginean și Ana Balașa), Editura Expert.

Zamfir, Cătălin (2009). „Inovația socială: context și tematică.” *Inovația socială* 1/2009.

Anexa 1: Enciclopedii și dicționare după anul 2000, care nu menționează inovația*Enciclopedii/dicționare de sociologie:*

1. *Blackwell Encyclopedia of Sociology* (coord. George Ritzer, 2007, Blackwell Publishing).
2. *21st Century Sociology: A Reference Handbook, 2 volume* (coord. Clifton D. Bryant and Dennis L. Peck, 2007, Thousand Oaks, London: Sage).
3. *The Cambridge Dictionary of Sociology* (coord. Bryan S. Turner, 2006, Cambridge, New York: Cambridge University Press).
4. *The Sage Dictionary of Sociology* (coord. Steve Bruce and Steven Yearley, 2006, London, Thousand Oaks: Sage.)
5. *Penguin Dictionary of Sociology* (Nicholas Abercrombie, Stephen Hill and Bryan S. Turner, 2006, London, New York: Penguin)
6. *Sociology, the Key Concepts* (coord. John Scott, 2006, London and New York: Routledge)
7. *International Encyclopaedia of Social Policy* (coord. Fitzpatrick, Tony, Huck-Ju Kwon, Nick Manning, James Midley, and Gillian Pascall, 2006, London and New York: Routledge)
8. *The Social Sciences Encyclopaedia, 3rd edition* (coord. Kuper, Adam and Jessica Kuper, 2004).
9. *Dictionary of the Social Sciences* (coord. Calhoun, Craig, 2002, Oxford University Press).
10. *Encyclopedia of Sociology*, ediția a 2-a (coord. Borgatta, Edgar F. and Rhonda J. V. Montgomery, 2000, New York, London: Macmillan Reference).
11. *Collins Dictionary of Sociology*, ediția a 3-a (coord. David Jary and Julia Jary, 2000, Glasgow: HarperCollinsPublishers)